Zgodovinsko-mestopisni obrazci.

(Spisuje P. F. H.)

XIV. Ljubljana.

„Stara tam stoji Ljubljana,
Vse dežele kinč in kras,
Mati sinom slavno znana."
(Valjavec.)

Po okolici, kjer se razprostira denes močvirje, stalo je v starodavnih časih jezero, ki se je počasi izpremenilo v močvirje. Pred nekaj leti so bajè na tem kraji zaslédili ostanke starodavnih stavb na kolèh; našli so tudi raznovrstnega orodja iz kamena in brôna. Vse to nam kaže, da je bila ljubljanska okolica obljudena vže v starodavnej, prazgodovinskej dôbi. Katera ljudstva so se tù najpred naselila, določiti se ne da.

Stari zgodovinarji stavijo naselitev v zvezo s právljico o Argonavtih. V starodavnem boetskem mestu Orkomenu — takó pripovedujejo — vladal je kralj Atama. Po smrti svoje prve žene Nefele se je zaročil z Ino. Ta je nagovarjala sopruga, naj bi otroka iz prvega zakona, Friksa in Helo, daroval bogovom. Rajna mati pa se je usmilila otročičev ter jima poslala zlatega ovna, ki je znal leteti po zraku. Friks in Hela sedeta na zlatega ovna ter bežita preko morja v zlato deželo Kolhido. Hela pade z ovna v morsko ožino, ki loči Azijo od Evrope. Po njej se je zvalo to morje Helespont. Friks srečno dospeje v solnčno deželo Kolhido na vzhodnem kraji črnega morja. Kralj Aet ga prijazno vzprejme ter mu dá svojo hčer za ženo. Friks je daroval zlatega ovna bojnemu bogu Areju, a zlato runo je obesil v sv. gaji. — Kralju Aetu je bilo prorokovano, da bode vladal toliko časa, dokler bode visela zlata runa v gaji. Zatorej je ukazal gozdič ograditi z močnim zidovjem, a za stražo je postavil velikanskega zmaja in dva ogenj iz nosnic švigajoča bika.

V Orkomenu je nasledoval kralja Atama njegov brat Kretej. Za njim bi bil moral vladati njegov sin Ezon. Ali mlajši sin Pelija mu s silo vzame kraljestvo ter ga zapodi iz mesta; njegovega sina Jazona pa vzame strije zopet k sebi. Da bi ga strije z lepim načinom spravil s poti, reče mu, naj gre v Kolhido po zlato runo.

Jazon, želeč pokazati svoje junaštvo, vzprejme z veseljem to ponudbo. Najslavnejše grške junake vzame s seboj. Bilo jih je vseh skupaj petdeset mòž. Najbolj znani so: Heraklej, Tezej, Pirotej in slavni pevec Orfej. Slavni junaki si dadó narediti veliko ladijo Argo, po katerej se odpeljejo proti vzhodu. Po mnogih slavnih činih so srečno dospeli v Kolhido.

Jazon gre kar naravnost h kralju Aetu ter ga prosi za zlato runo. Kralj mu jo obljubi, če se s slavnim junaškim činom pokaže junaka. Veli mu namreč izorati štiri orale ledine z divjima bikoma, ki puhtita ogenj iz nosnic, obsejati jo z zmajevimi zobmi in pobiti velikane, ki bodo vzrastli iz njih, potem pa še umoriti zmaja, ki čuva runo.

Jazon je izvršil vse te junaške čine s pomočjo kraljeve hčere Medeje, katerej je obljubil, da jo vzame v zakon. Dala mu je namreč čarobno mazilo, ki ga je varovalo zmajevega ognja. — Ker pa kralj ni hotel dati zlate rune Jazonu, nego nameraval je junake umoriti in ladijo zažgati, pelje po noči Medeja svojega ženina v gaj in mu izroči zlato runo. Potem jo junaki po

noči hitro odrinejo iz Kolhide. Kadar kralj v jutru zvé, da so Grki odšli, udari jo za njimi. Še le na ustji Dunava jih doide. Medeja zdaj umori in razkosa svojega brata Absirta, katerega je vzela s seboj ter pomeče razkosano truplo v morje. Aet spozna ostanke svojega sina; prične jih loviti po morji, da jih spodobno pokoplje. S tem se toliko zamudi, da so mu ušli Argonavti. Peljejo se po Dunavu, iz Dunava krenejo v Savo, iz Save pa v Ljubljanico.

Dospevši pozno na jesen v kraje, kjer stoji denes „bela Ljubljana, postavijo si begoči Grki bivališča, katera so utrdili. V njih so našli zavetje pred hudim mrazom in sovražniki. Iz ljubezni do svoje domovine je zval Jazon to naselbino Hemonijo ali Emono. Od Vrhnike, izvira Ljubljanice, prenesó svojo „argo“ v jadransko morje. Po mnogih nezgodah dospejo srečno v svojo domovino. — Tako slôve pravljica o Argonavtih in začetku ter imenu Emone.

Zgodovinsko znamenita za nas je ta pravljica v tem oziru, ker nam kaže, da so vže v starodavnih časih znali pot po Dunavu, Savi in Ljubljanici do jadranskega morja. Po tej poti so se narodi naseljevali, in tudi tržili. Od nekdanjih časov je pretrpela naša dežela razne vnanje izpremembe; tudi njeni prebivalci niso ravno isti ostali. Mnogi stari spomeniki kažejo, da je bila večina prvotnih stanovalcev, Tavriski in Panonci, slovanskega rodú. Od juga so segali vmes Japodi, od zapadne strani pa Kelti.

V zgodovini se Emona ne omenja v 12. stoletji, to je od leta 1250—32 pr. Kr. — Onega leta je podjarmil rimski cesar Avgust Oktavijanij Japode, razrušil po hudem in krvavem boji njih glavno mesto in trdnjavo „Metulum“ (sedaj Lož). Od tod jo je udaril v Panonijo, kjer je stala Emona. Tako so prišli tudi naši kraji pod Rimljane.

Za časa Oktavijana Avgusta je pripadala Kranjska deloma k Panoniji, deloma k Iliriji. Emona je stala s prva v Panoniji, pozneje (v 3. stoletji) je bila središče za „malo Karnijo,“ ki je pripadala k Italiji.

Emona je veljala za imenitno postajo na trgovskem in vojaškem potu med Dunavom in jadranskim morjem. Bila je prvo mesto na vhodu v lepo Italijo. Od tod je držala cesta iz staroslavnega Ogleja proti Sisku, proti Ptujem in na Koroško. Vožnja po Ljubljanici in Savi je bila tudi jako živahna. Mesto se je pod rimskim gospodstvom jako lepo razcvetalo skozi celih štiristo let.

Bilo je tudi za silo utrjeno. Izkopani spomeniki in novci nam svedočijo, da so bili Emonci imoviti. K svojim stanovalcem je dobila Emona tudi mnogo rimskih naseljencev, ž njimi pa tudi rimske bogove. Vzlasti so tu častili boginjo Dijano.

Oholi Rimljani so se kruto obnašali do svojih podložnikov, in so deželam nakladali visoke davke; zato so se podjarmena in svobodeželjna ljudstva poskušala osvoboditi neljubega jarma. Med 6.—9. leta p. Kr. se vzdignejo ljudstva ob Savi pod poveljstvom dveh Batonov in Pineza. Jeden Batonov odgovori Tiberiju, ki ga je vprašal po vzroku vstaje, takó-le: „Ker, Rimljani, ne pošiljate pastirjev in psov, da bi čuvali čredo, nego deroče volkove!“ Z največjo silo so Rimljani zadušili upor. Emona se te vstaje ni vdeležila. Kmalu potem se v Emoni posadka sama upré svojemu poveljniku. Strašno pustoši po okolici. Cesar Tiberij pošlje svojega sina Druza v Emono, da pomiri uporno posadko, kar se zgodi okolo 15. leta p. Kr.

Tekom časa je videla Emona v svojej sredi tudi več rimskih cesarjev. Ko je Trajan premagal Dake, mudil se je na poti v Italijo tú; tako tudi Hadrijan o priliki svojega popotovanja po deželah. Mark Avrelij je pregnal iz teh krajev Markomane in Kvade tjá za Dunav.

Tudi luč krščanske vere je zgodaj zasijala po teh krajih. Ker je stala Emona ob cesti proti podunavskim deželam, vrjetno je, da je vže sv. Hermagora, prvi oglejski škof, poslal mašnike in dijakone v Emono. Okoli 284. leta je tú storil mučeniško smrt sv. Pelagij, mladeneč plemenitega rodú. Lastnega škofa vender mesto ni imelo do 4. stoletja. Prvi se nahaja sv. Maksim; bil je 381. leta na oglejskem cerkvenem zboru. Da se je krščanstvo lepo razcvetalo v 4. stoletji v Emoni, svedočita nam tudi dva lista cerkv. očeta sv. Jeronima do emonskih devic, in pa do Antona, miniha v Emoni. Vender ni bila še popolnem krščanska. Ko je namreč 388. l. oblegal vojskovodja Maksim mesto, prihiti Teodozij in ga premaga. Udano mesto vzprejme slovesno „vernega cesarja" Teodozija. Velikanske slovesnosti so se vršile zmagovalcu na čast. Razven starešinov, belo oblečenih, in krščanskih duhovnov so mu stopali naproti tudi poganski žrtovniki s škrlatom ogrneni. Še dva škofa Emonska sta nam znana: Patricij (l. 579.) in sv. Flor. (599).

V petem stoletji se je vršilo preseljevanje narodov. Kaj je trpela za ónega časa naša domovina, ne da se povedati.

Najhuje so pa še divjali divji Huni. Najmogočnejši njih kralj Atila, ki se je zval „šiba božja," pridrvi s svojimi ropaželjnimi, divjimi tolpami v te kraje. Požgane vasi in razdjana mesta so zaznamovale njegovo pot. Jednaka osoda je zadela tudi Emono. Bogato, krasno mesto je bilo v kratkem prah in razvalina (okolo 452. l.) Na tak žalosten način je izginila Emona iz zgodovine.

Severna in vzhodna ljudstva, ki so drla proti jugu in zahodu preko naše domovine, pomandrala so tudi večino prejšnih stanovalcev. A prvotni slovanski živelj se je pomládil s prihodom novega slovenskega naroda (v letih 551—592.) Naselil se je poleg Drave, Rabe in Mure, Save in Soče — med Dunavom in jadranskim morjem. V teh mejah so se ohranili Slovenci še do denašnjega dné, če tudi se so meje po pritisku Nemcev, Madžarov in Lahov nekoliko stisnile.

(Dalje prihodnjič.)

Iskrice.

(Poslovenil P-ov.)

Človeško življenje ni druzega nego podoba križev in trpljenja; blagor mu, kdor se privadi vseh britkosti. Veselje in sladkosti so takó redke, da pomanjkanje britkosti imenujemo — srečo.

Naša sreča: to je bolj ali menj utolažena nesreča.

Življenje je sladko; a plemenitemu človeku je čast še sladkejša, nego samo življenje.

Ljubezen ima tak značaj, da je ne moreš tajiti, kjer je; niti jo moreš hliniti, kjer je ni.